

เรื่อง

สู่สังคมสมานฉันท์

กลุ่มที่ 3

การดูแลปัญหาความขัดแย้งในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ความขัดแย้งเรื่องน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ:

กรณีศึกษาฝ่ายหัวนา อ.ศรีสะเกษา

Water Resource Conflicts in the Northeastern Region

เรียนเรียงโดย

ฝ่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

ร่วมจัดโดย

มูลนิธิชัยพัฒนา
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงแรงงาน
และ
มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

สารบัญ

หน้า

ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดศรีสะเกษ.....	1
โครงการฝ่ายหัวนา.....	2
ความขัดแย้งและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการก่อสร้างฝ่ายหัวนา.....	6

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 โครงการแหล่งน้ำชลประทานในจังหวัดศรีสะเกษ	2
ตารางที่ 2 ตารางแสดงระดับผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการฝ่ายหัวนา	5
ตารางที่ 3 เหตุการณ์ความขัดแย้งกรณีฝ่ายหัวนาและการมีส่วนร่วมของประชาชน ระหว่างปี พ.ศ. 2533-2547.....	6
รูปที่ 1 แผนที่แสดงตำแหน่งการก่อสร้างฝ่ายหัวนา	3

ความชัดແຢ້ງເຮືອງນໍ້າໃນກາຕະວັນອອກເຈີຍເໜືອ:

ກຣະນິສຶກ່າພ່າຍຫວານ ຈ.ສຶກ່າສະເກເຊ¹

ເຮືອງເຮືອງໂດຍ

ຝ່າຍກຣັພຍາກຮຽມຈາຕີແລະສິ່ງແວດລ້ອມ
ມູນນິທີສົກບັນວິຈັຍເພື່ອກາຕົມນາປະເທດໄກຍ

ຂ້ອມຸລທຳໄປຂອງຈັງຫວັດສຶກ່າສະເກເຊ

ຈັງຫວັດສຶກ່າສະເກເຊມີພື້ນທີ່ປະມານ 8,839 ຕາຮາງກີໂລເມຕຣ ປະກອບຕ້ວຍ 20 ຄໍາເກອ 2 ກິ່ງຄໍາເກອ 2,604 ແມ່ງບ້ານ ມີຈຳນານປະຊາກຮ່ວມທັງສິ້ນ 1,468,349 ດາວ (ຂ້ອມຸລວັນທີ 1 ພັນຍາມ ພ.ສ. 2547) ໂດຍ
ຈັງຫວັດສຶກ່າສະເກເຊຕັ້ງອູ້ໃນພື້ນທີ່ກາຕະວັນອອກເຈີຍເໜືອຕອນລ່າງ ລັກຜະນະກູມປະເທດໂດຍທຳໄປ
ປະກອບດ້ວຍ ພື້ນທີ່ຮັບຄຸນທາງຕອນເໜືອແລະຕອນກລາງຂອງຈັງຫວັດ ສ່ວນທາງຕອນໄດ້ຂອງຈັງຫວັດເປັນພື້ນທີ່
ລາດໜັນແລະລູກຄ່ືນລອນດີ່ນສັລັບລາດໜັນ ກູມອາກາສຂອງຈັງຫວັດມີລັກຜະນະຮ້ອນຈັດໃນຄຸ້ຮ້ອນ ແລະທາງວັດໃນ
ຖຸຫາວາ ສ່ວນໃນຄຸ້ຟັນຈະມີຟັນມາກໃນເດືອນກັນຍາຍານ ໂດຍຈະຕກຫັກໃນພື້ນທີ່ຕອນກລາງແລະຕອນລ່າງຂອງ
ຈັງຫວັດເທົ່ານັ້ນ ສ່ວນພື້ນທີ່ຕອນບະຈະມີປົມາຄັນຕກນ້ອຍ

ໃນສ່ວນຂອງກຣັພຍາກຮຽມຈາຕີ ປັຈຈຸບັນຈັງຫວັດສຶກ່າສະເກເຊມີພື້ນທີ່ປ່າໄມ້ທັງສິ້ນ 2,136.24 ຕາຮາງ
ກີໂລເມຕຣ ແບ່ງເປັນ ປ່າສງວແໜ່ງຈາຕີ 2,038.83 ຕາຮາງກີໂລເມຕຣ ປ່າໄມ້ກາວເຕີຍມກາສງວນ 147.41
ຕາຮາງກີໂລເມຕຣ ແລະມີແຮສຳຄັງທີ່ຊຸດພບ ດື່ອ ແຮ່ພລອຍແລະແຮ່ເງິນ ອຍ່າງໄຣກົດາມ ໃນສ່ວນຂອງກຣັພຍາກຮ່
ນັ້ນປັຈຈຸບັນຍັງໄມ້ມີກາສຳວັງຍ່າງຈົງຈົງຈັງ

ສໍາຫັບກຣັພຍາກຮ້ານັ້ນ ຈັງຫວັດສຶກ່າສະເກເຊມີແຫ່ງນໍ້າຮຽມຈາຕີໜຶ່ງປະກອບດ້ວຍ ແມ່ນໍ້າ ຫ້າຍ ລໍາຫາຮ
ແລະຄລອງຮ່ວມທັງສິ້ນ 687 ສາຍ ແລະມີທັນອັງ ປິງ 1,761 ແທ່ງ ໂດຍແຫ່ງນໍ້າທີ່ສໍາຄັງຄື່ອ ແມ່ນໍ້າມູລ ມ້ວຍສໍາຮາຍ
ແລະຫ້ວຍຂູ່ງ ນອກຈາກນີ້ຍັງມີແຫ່ງນໍ້າຫຼຸດປະການໜຶ່ງເກີດຈາກການຊຸດລອກຕາມໂຄຮງກາຕ່າງໆ ທັງໂຄຮງກາ
ໝາດເລັກ ໂຄງກາຮ່າງມູ້ບ້ານປ້ອນກັນດັນເອງຫຍາແດນ ສູນຍົບໃກ່ການເກົ່າກະຕົວກະເຄື່ອນທີ່ ການຊຸດລອກຫອນນໍ້າແລະ
ຄລອງຮຽມຈາຕີ ແຫ່ງນໍ້າໃນໄຮ່ນາ ແລະຄ.ປ.ຮ. (ຊຸດສະ) (ຕາຮາງທີ 1) ຜຶ່ງໃນການບົງຫາຮັດການນໍ້າສ່ວນເໜືອໄດ້ມີ
ກາຮັດດັ່ງສັກນີ້ສູນນໍ້າດ້ວຍໄຟຟ້າຂຶ້ນ 38 ສັກນີ້ ເພື່ອປະໂຍບໜີໃນດ້ານການເກົ່າກະຕົວກະເຄື່ອນ ແລະຂັດປັງຫາຄວາມ
ແໜ່ງແລ້ງຂອງພື້ນທີ່ນອກເຂົຫລປະການ

¹ ເຮືອງເຮືອງຈາກ ພສ . ດຣ. ການກວຽນ ມະໂນຮມຢ໌ ແລະຄະະ. 2548. ຮູບແບນການປະເມີນຜລກະກບສິ່ງແວດລ້ອມແລະສັງຄມໃນໂຄຮງກາ
ໝາດໃຫຍ່ຂອງຮູ້ໂດຍກະບວນການມີສ່ວນຮ່ວມຂອງປະຊາຊະ: ກຣະນິສຶກ່າພ່າຍຫວານ ຄໍາເກອກັນກ່ານກ່ຽວມື ຈັງຫວັດສຶກ່າສະເກເຊ

ตารางที่ 1 โครงการแหล่งน้ำชลประทานในจังหวัดศรีสะเกษ

โครงการ	จำนวนโครงการ	พื้นที่ชลประทานที่ได้รับประโยชน์ (ไร่)
โครงการขนาดเล็ก	313	231,050
โครงการหมู่บ้านป้องกันดูดของชายแดน	8	1,650
ศูนย์บริการเกษตรกรคลื่อนที่	313	อุปโภคและบริโภค
การขุดลอกหนองน้ำและคลองธรรมชาติ	365	อุปโภคและบริโภค
แหล่งน้ำในรีวนา	189	อุปโภคและบริโภค
ค.ป.ร. (ชุดสร้าง)	2,116	อุปโภคและบริโภค
	2,477	อุปโภคและบริโภค

โครงการฝ่ายหัวนา

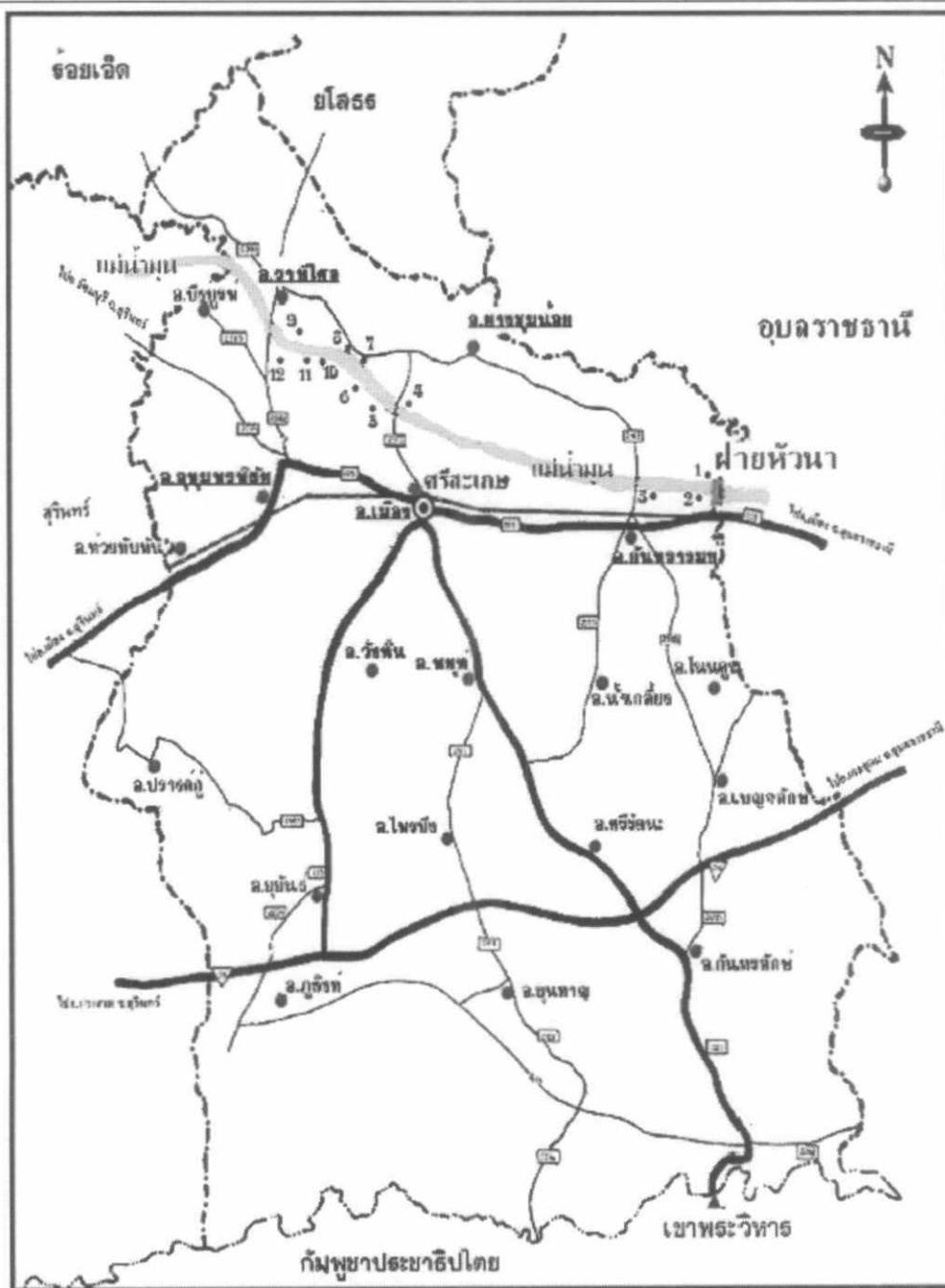
ฝ่ายหัวนาเป็นโครงการย่อยหนึ่งในโครงการโขง ซี มูล ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศไทยที่มุ่งพัฒนาแหล่งน้ำในลุ่มน้ำซี น้ำมูล และลำน้ำสาขา รวมทั้งผันน้ำจากแม่น้ำโขงมาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีโครงการย่อยหลายโครงการในรูปของการสร้างเขื่อนฝาย และอ่างเก็บน้ำ โดยโครงการโขง ซี มูลนี้เป็นแผนหลักของการจัดการทรัพยากรน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีระยะเวลาโครงการ 42 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535–2576 และมีการพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน² กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งได้ดำเนินการศึกษาเบื้องต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา

ต่อมาในการประชุมคณะกรรมการรัฐมนตรีสัญจรที่จังหวัดขอนแก่นเมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2532 ยุครัฐบาลชาติไทย ชุดแห่งที่ ได้อนุมัติให้ดำเนินการสำรวจและศึกษาความเหมาะสมของโครงการโขง ซี มูล ซึ่งในการศึกษาเบื้องต้นมีการพิจารณาว่า ฝ่ายหัวนาเป็นองค์ประกอบหลักของโครงการโขง ซี มูล และควรที่จะมีการสร้าง กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงานจึงได้มอบหมายให้บริษัทเอกชน เอ็นจีเนียร์ คอนซัลแตนซ์ จำกัด เป็นผู้ดำเนินการศึกษาและออกแบบรายละเอียด โดยได้ลงนามสัญญาไว้จ้าง เมื่อวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2533 ซึ่งจากการรายงานการศึกษาความเหมาะสมของโครงการฝ่ายหัวนาได้ชี้แจงว่า ประโยชน์ของโครงการฝ่ายหัวนา คือ เป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค และการชลประทานเพื่อการทำเกษตรกรรม ซึ่งจะมีประชาชนที่ได้รับประโยชน์โดยตรง 61 หมู่บ้าน โดยมีเป้าหมายใน 2 ระยะคือ ระยะแรกใช้น้ำในประเทศไทย เป็นการเก็บกักน้ำในระดับ 114 ม.ราก. ซึ่งจะสร้างพื้นที่ชลประทานในช่วงฤดูฝนจำนวน 77,300 ไร่ ในฤดูแล้ง 23,100 ไร่ ในระยะที่สองจะเป็นการนำน้ำจากแม่น้ำโขงมาใช้เป็นการเก็บกักน้ำในระดับ 115 ม.ราก. คาดว่าจะสร้างพื้นที่ชลประทานในช่วงฤดูฝนจำนวน 154,000 ไร่ ในฤดูแล้ง 77,000 ไร่

² โครงการโขง ซี มูลริเริ่มโดย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ต่อมาภายหลังการปฏิรูประบบราชการผู้รับผิดชอบโครงการได้เปลี่ยนเป็นกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ในช่วงแรก โครงการฝ่ายหัวน้ำจะก่อสร้างที่บ้านหัวนา ต.หนองแก้ว อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ โดยได้มีการซื้อขายที่ดินที่ต้องการก่อสร้าง แต่ประชาชนบางส่วนในพื้นที่ได้ทำการคัดค้าน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการเปลี่ยนพื้นที่ก่อสร้างฝ่ายหัวนาเป็นเขตพื้นที่บ้านกอก ต.หนองแก้ว อ.กันทรารมย์ จ. ศรีสะเกษ ซึ่งทำให้มีพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบระหว่างก่อสร้างและหลังการก่อสร้างโครงการรวมทั้งสิ้น 5 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมือง อำเภอ กันทรารมย์ อำเภอ อุดมสุข อำเภอ ยางชุมน้อย และอำเภอ ราชบีศิล (รูปที่ 1) โดยปัจจุบันโครงการก่อสร้างฝ่ายหัวนานี้ได้มีการดำเนินการก่อสร้างเกือบเสร็จสมบูรณ์ แล้ว เหลือเพียงการถอนแม่น้ำมูลเพื่อเปลี่ยนเส้นทางให้น้ำไหลผ่านเพื่อเปิดใช้งาน

รูปที่ 1 แผนที่แสดงตำแหน่งการก่อสร้างฝ่ายหัวนา

อย่างไรก็ตาม ในระหว่างดำเนินการก่อสร้างฝายหัวนานี้ ได้มีประชาชนในพื้นที่คัดค้านมาโดยตลอด ซึ่งสามารถสรุปประเด็นที่ชาวบ้านคัดค้านได้ ดังนี้

1. การเรียกร้องค่าชดเชยและค่าทดแทนที่เป็นธรรม เนื่องจากว่าพื้นที่ก่อสร้างบริเวณบ้าน กอก รวมทั้งพื้นที่ในบ้านหนองเทาซึ่งเป็นบริเวณสร้างคันดินขนาดกว้าง 10 เมตร เพื่อเป็นผนังกันน้ำจากฝายหัวนาไม่ให้อ่อนตัวมาระเบิดไป เนื่องจากว่าพื้นที่ที่ก่อสร้างนี้ เป็นที่ดินของชาวบ้านซึ่ง ส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มา³ ซึ่งชาวบ้านครอบครองโดยการเข้าไปใช้สิทธิตามธรรมชาติซึ่งเป็นการรับรู้กันเองของชุมชนชาวบ้านบางคนจึงไม่ได้รับค่าชดเชย ทำให้เกิดการได้ยังสิทธิของชาวบ้าน
2. การจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมไม่มีความสมบูรณ์ แม้ว่าจะมีการว่าจ้างให้มีการดำเนินการจัดทำแล้ว โดยการพัฒนาและส่งเสริมพลังงานผู้เป็นเจ้าของโครงการได้ว่าจ้างบริษัทวิศวกรที่ปรึกษา คือ บริษัทเอกซ์เพิน เอ็นจิเนียริ่ง คอนซัลแตนท์ จำกัด ร่วมกับสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยการศึกษาสรุปว่าโครงการนี้มีความเหมาะสมที่จะสร้างโดยมีผลกระทบต่อระบบนิเวศและสังคมไม่นัก และโครงการจะสร้างผลกระทบต่อการพัฒนาระบบทราบประทานและการเกษตรในพื้นที่ (สรุปผลการศึกษาตามตารางที่ 2) ซึ่งการศึกษาดังกล่าวถูกวิจารณ์ในบางด้าน ได้แก่ เป็นการศึกษาที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการศึกษา และกรอบการศึกษาจะเลยประเด็นเชิงพื้นที่ เช่น ระบบนิเวศท้องถิ่น เป็นต้น เพราะผู้ทำการศึกษาเป็นนักวิชาการจากภายนอก อย่างไรก็ตาม กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงานได้ชี้แจงในภายหลังว่า การสร้างฝายหัวนาไม่ต้องจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นการก่อสร้างฝายไม่ใช่เชื่อน แต่ประชาชนในพื้นที่เห็นว่าจะต้องมีการทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความชัดเจน โดยเฉพาะการรังวัดที่ดิน และการตรวจสอบทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่ซึ่งได้รับผลกระทบ จึงเสนอให้มีการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติม โดยเพิ่มมิติผลกระทบทางด้านสังคมเข้าไปในการศึกษาเพิ่มเติมด้วย

³ ประสิทธิ์ คุณรัตน์ อธิบายความหมายของพื้นที่ “ทาม” ว่า “พื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ เป็นที่ราบน้ำท่วมถึง จะถูกน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก สภาพพื้นที่มีลักษณะเป็นที่ลุ่ม เป็นที่ดอนสับกันไป ประกอบด้วยแม่น้ำ หนองน้ำ และร่องน้ำที่เรียกว่า “กุดหลง” มากมาย บางแห่งเป็นที่ลุ่มต่ำมีน้ำแข็งแข็งตลอดปี เรียกว่า “บุ่ง” ทั้งบริเวณปักคุ่มด้วยพืชพันธุ์ไม้หลากหลายชนิดตามระดับของพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นพากไม้พุ่ม ไม้หนามที่ทนต่อสภาพน้ำท่วม หรือน้ำแข็งแข็งได้ดี ทำให้บริเวณที่เป็นพื้นที่ทามและพื้นที่บุ่ง ถูกเรียกว่า “ป่าบุ่งป่าทาม” หรือมักเรียกสั้นๆ ว่า ป่าทาม บริเวณทามจะได้รับดินตะกอนใหม่ จากการพัดพามากับลมของสายลม ดินที่มีคุณภาพความอุดมสมบูรณ์สูง”

ตารางที่ 2 ตารางแสดงระดับผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการฝ่ายหัวนา

ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	องค์ประกอบของโครงการ			
	ฝ่ายเก็บน้ำ		ระบบชลประทาน	
	ระหว่างก่อสร้าง	ช่วงดำเนินการ	ระหว่างก่อสร้าง	ช่วงดำเนินการ
ทรัพยากรกายภาพ				
สภาพภูมิอากาศ	0	0	0	0
อุทกิจยาน้ำผิวดิน	-1	+1	0	+1
อุทกิจยาน้ำใต้ดิน	0	+1	0	+1
คุณภาพน้ำผิวดิน	-1	0	-1	0
ตะกอน	-1	0	0	0
ดิน	-1	-1	0	0
ดินเค็ม	-1	0	0	0
ธรณีวิทยาและทรัพยากรแร่	0	0	0	0
การกษัตริยองค์ดิน	-1	0	-1	0
ทรัพยากรชีวภาพ				
นิเวศวิทยาทางน้ำและปะแมง	-1	+1	0	+1
ป่าไม้	-1	+1	0	+1
สัตว์ป่า	-1	0	-1	0
คุณค่าการใช้ประโยชน์ของ มนุษย์				
การใช้น้ำ/ชลประทาน	0	+2	0	+2
น้ำท่วม	0	-1	0	+1
การใช้ที่ดิน	0	+1	0	+1
การเกษตร/อุตสาหกรรม	0	+2	0	+3
การคมนาคม	0	+1	0	+2
คุณภาพชีวิต				
เศรษฐกิจ	+1	+3	+1	+3
สังคม	-1	+2	-1	+2
การอพยพและการชดเชย	+3	0	0	0
สาธารณสุข	-1	+1	-1	+1
นโยบายดี	0	0	-1	0

หมายเหตุ: + ผลกระทบในทางบวก , - ผลกระทบในทางลบ ,

0 ไม่มีผลกระทบ , 1 ผลกระทบในระดับต่ำ , 2 ผลกระทบในระดับปานกลาง ,

3 ผลกระทบในระดับสูงถึงสูงมาก

ที่มา: บริษัทเอเชียน เอ็นจิเนียริ่ง คอนซัลแทนท์ จำกัด และสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544: 9

3. โครงการฝ่ายหัวนาจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ซึ่งเป็นฐานทุนในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ได้แก่ พื้นที่บางแห่งที่จะถูกนำห้ามเป็นสภากาแฟ ป่าที่อุดมสมบูรณ์ บางแห่งเป็นป่าบุ่งป่าทางซึ่งชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์ โดยประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับจากป่าบุ่งป่าทางนั้นมีหลายลักษณะ ได้แก่

- ใช้เป็นพื้นที่ในการทำนา รวมถึงการปลูกพืชไร่และพืชผัก
- เป็นแหล่งในการหาของป่า ได้แก่ เห็ด หน่อไม้ ผลไม้ป่า สมุนไพรต่างๆ และเครื่องไม้
- เป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย เป็นต้น เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีหนองน้ำ
- เป็นแหล่งวัตถุดินดินทางสำหรับการตีหม้อ

ความขัดแย้งและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการก่อสร้างฝ่ายหัวนา

จากประเด็นคัดค้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการก่อสร้างฝ่ายหัวนานั้น ทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างฝ่ายหัวนาอกรอมาทำการคัดค้านและดำเนินการร้องเรียนในลักษณะต่างๆ นอกจากนั้นประชาชนที่คัดค้านฝ่ายหัวนายังได้เข้าร่วมกับกรณีปัญหาอื่นๆ ในนามของสัมชាគคนจน เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาในระดับนโยบายอีกด้วย ซึ่งจากการประมวลเหตุการณ์ความขัดแย้งกรณีฝ่ายหัวนา พบว่า พัฒนาการของการมีส่วนร่วมของประชาชนมีแนวโน้มที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยในระยะเริ่มแรกนั้น ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมแม้แต่การรับรู้ข้อมูลของโครงการ แต่ในระยะต่อมาภายหลังจากได้มีการเคลื่อนไหวเรียกร้องของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนก็มีมากขึ้นตามไปด้วย (ตารางที่ 3)

**ตารางที่ 3 เหตุการณ์ความขัดแย้งกรณีฝ่ายหัวนาและการมีส่วนร่วมของประชาชน ระหว่าง
ปี พ.ศ. 2533-2547**

ช่วงเวลา	ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น	กระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง	การมีส่วนร่วมของประชาชน
พ.ศ. 2533	การชี้แจงการสร้างฝ่ายหัวนา		ชี้แจงกับสภากาแฟตำบลในพื้นที่
พ.ศ. 2534	การสำรวจการสร้างฝ่ายหัวนาที่บ้านกอก		ไม่มีการชี้แจงข้อมูล
มีนาคม พ.ศ. 2535	เริ่มดำเนินการก่อสร้างฝ่ายหัวนาที่บ้านกอก ชาวบ้านเรียกร้องค่าชดเชยแต่ส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์	จังหวัดศรีสะเกษแต่งตั้งคณะกรรมการจ่ายค่าชดเชย โดยมีข้อสรุปว่าที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์จ่ายค่าชดเชยในอัตราไว้ละ 14,000 บาท ที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์จ่ายค่าชดเชยไว้ละ 8,400 บาท เฉพาะที่ดินที่มีตอฟางข้าวเท่านั้น	ไม่มีส่วนร่วม
พ.ศ. 2535	ก่อสร้างคันดินเป็นพนังกันน้ำเพื่อเสริมตั้งริมแม่น้ำ -พนังกันน้ำทับที่ดินชาวบ้าน -ผู้รับเหมาชุดดินในที่ชาวบ้านมาทำพนังกันน้ำ -ชาวบ้านบางคนไม่ได้รับค่าชดเชย	ไม่ชัดเจน	ชาวบ้านในพื้นที่ไม่มีส่วนร่วม

ช่วงเวลา	ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น	กระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง	การมีส่วนร่วมของประชาชน
พ.ศ. 2536	เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด ศรีสะเกษทำการอออกหนังสือ สำคัญสำหรับที่หลงใน บริเวณเริ่มผั่งแม่น้ำมูล ใน พื้นที่ 5 ตำบลของอำเภอ ราชบี kull และ 1 ตำบลใน พื้นที่อำเภออุทุมพรพิสัย ชาวบ้านได้คัดค้านการออก หนังสือสำคัญทางราชการ	เนื่องจากชาวบ้านไม่ทราบกฎหมายว่า จะต้องคัดค้านการออกหนังสือสำคัญ ภายใน 15 วัน ทำให้ไม่สามารถยับยั้งได้	ประชาชนไม่มีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน ข่าวสารของราชการ
พ.ศ. 2538			ชาวบ้านที่สูญเสียที่ดินจากการ สร้างฝายหัวนาเข้าร่วมกับ สมัชชาคนจนเพื่อเสนอแนวทาง แก้ไขปัญหาผลกระทบจากการ สร้างเขื่อนร่วมกับกรณีปัญหา อื่นๆ
พ.ศ. 2541	มีการจ่ายค่าชดเชยให้กับ กรณีเขื่อนราชบี kull ให้กับ ชาวบ้านกลุ่มส้มแขะคนจน		ชาวบ้านในพื้นที่ฝ่ายหัวนาได้เข้าร่วมกับสัมชชาฯ ลุ่มน้ำมูล โดย มองเห็นตัวอย่างผลกระทบที่จะ เกิดขึ้นกับตนเองหากมีการเก็บกัก น้ำเช่นเดียวกับเขื่อนราชบี kull จึง ได้ยื่นข้อเสนอขอเรียกร้องกับ รัฐบาลและยื่นหนังสือให้กับ รัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้ <ol style="list-style-type: none"> ให้ปักชนวนเขตอ่างเก็บน้ำฝ่าย หัวนาให้ชัดเจน และแจ้งให้ ราษฎรทราบ ตรวจสอบและรังวัดที่ดินที่ กินของราษฎรที่มีที่ทำกินในเขต อ่างเก็บน้ำและทำการพิสูจน์สิทธิ์ พร้อมทั้งสำรวจพื้นที่ที่ทำ ประโยชน์ร่วมกันให้เรียบร้อย ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ มีการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ โดยให้มีตัวแทนราษฎรจำนวน ครึ่งหนึ่งของคณะกรรมการที่ แต่งตั้งขึ้น ในระหว่างดำเนินการข้างต้น ให้ รัฐบาลสั่งการให้กรมพัฒนา

ช่วงเวลา	ความชัดแจ้งที่เกิดขึ้น	กระบวนการแก้ไขความชัดแจ้ง	การมีส่วนร่วมของประชาชน
พ.ศ. 2541-2542	ปัญหาความชัดแจ้งเรื่องการพิสูจน์สิทธิ์ในที่ดินทำกินของชาวบ้าน		และส่งเสริมพลังงานชุมชนการเก็บกักน้ำออกไปก่อน 14 ก.ค. 2541 - มีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างภาคราชการและตัวแทนกลุ่มที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากฝ่ายหัวนา 31 ก.ค. 2541 - การประชุมของคณะกรรมการร่วมฯ ได้มอบหมายให้กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงานบ้านขอนเบต่อส่วนราชการที่ระดับ 115 ม.รทก. แต่การดำเนินการเป็นไปอย่างล้าช้าทำให้ชาวบ้านรวมตัวกันยื่นคำร้องต่อพนักงานที่ดินเพื่อให้ออกเอกสารสิทธิ์เพื่อเป็นหลักประกันในการจ่ายค่าเชดเชย แต่ทางการชี้แจงว่าที่ดินดังกล่าวถูกยกเว้นที่สามารถสมบัติของ แห่งเดียว
2 ธันวาคม พ.ศ. 2541			ชาวบ้านรวมตัวเป็นศูนย์ประสานงานความเดือดร้อนฝ่ายหัวนา โดยยื่นหนังสือต่อผู้ตรวจราชการกระทรวง วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีการศึกษาผลกระทบก่อนกักเก็บน้ำ
4 ธันวาคม พ.ศ. 2541			ตัวแทนศูนย์ประสานงานความเดือดร้อนฝ่ายหัวนา ยื่นหนังสือถึงเลขานุการสำนักนโยบายและแผน สิ่งแวดล้อมเพื่อขอทราบผลการพิจารณารายงานการศึกษาความเหมาะสมของโครงการซึ่งได้รับ คำตอบว่ารายงานการศึกษา ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการฝ่ายหัวนาไม่สมบูรณ์อยู่ในระหว่างปรับปรุง
5 มกราคม พ.ศ. 2542	ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการออกหนังสือสำคัญ สำหรับที่หลังเดินทางไป	จังหวัดศรีสะเกษตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหา พบว่า กรมที่ดินได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลังจำนวน 35 แปลงทับ	

ช่วงเวลา	ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น	กระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง	การมีส่วนร่วมของประชาชน
	ร้องเรียนต่อนายกรัฐมนตรี ที่ทำให้บอร์ดอนุญาต ที่ดินทำกินของราชบูรพาที่ร้องเรียนจำนวน 2,252 แปลง และให้มีการรังวัด แต่ กรมที่ดินไม่ได้ดำเนินการ โดยอ้างว่า ไม่มีงบประมาณ	ที่ดินทำกินของราชบูรพาที่ร้องเรียนจำนวน 2,252 แปลง และให้มีการรังวัด แต่ กรมที่ดินไม่ได้ดำเนินการ โดยอ้างว่า ไม่มีงบประมาณ	
25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2542	ตัวแทนคุณย์ประสานงาน ความเดือดร้อนเบื้องต้นหัวนา ยืนหนึ่งสื่อถึงผู้ดูแลราชการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และสำนักนโยบายและแผน สิ่งแวดล้อม		ข้อเรียกร้องของชาวบ้านภาย หลังจากการได้รับข้อมูลของทาง ราชการ คือ <ol style="list-style-type: none">ให้มีการปักหมุดที่เมืองต้นกอก ระดับน้ำที่ 115.5 ม.ราก. และ ขอบเขต อ่างเก็บน้ำทุก 1 ก.m.ต้องซึ่งเจรจาบ้านบ้านทุก ชุมชนที่ได้รับผลกระทบเรื่อง การบังคับใช้และผลกระทบที่ จะเกิดขึ้นให้มีการตรวจสอบพื้นที่ที่อยู่ ต่ำกว่าระดับเก็บกักน้ำ และให้มี แผนการป้องกันผลกระทบและ การชดเชยอย่างเป็นธรรมให้รับงบการก่อสร้างไว้ก่อน จนกว่า การศึกษาผลกระทบ สิ่งแวดล้อมจะแล้วเสร็จ
28 พฤษภาคม พ.ศ. 2542	คุณย์ประสานงานมุ่งเดือดร้อน ฝ่ายหัวนาได้รับหนังสือซึ่ง จากการพัฒนาและส่งเสริม พลังงานว่าฝ่ายหัวนาไม่อยู่ ในภาระด้วยภาระงาน พลังงานสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นฝ่าย		ชาวบ้านเรียกร้องให้มีการ เปิดเผยข้อมูลโครงการฝ่าย หัวนาแต่ไม่ได้รับการตอบรับ
17 มีนาคม พ.ศ. 2543			ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจาก ฝ่าย หัวนาชุมชนบึงเวียงหัวนา ฝ่ายหัวนา โดยมีข้อเรียกร้อง ดังนี้ <ol style="list-style-type: none">ให้ยุติการสร้างฝ่ายหัวนาและ การถอนต้นบึงกันแม่น้ำมูล ชั่วคราวให้ดำเนินการรังวัดขอบเขต อ่างเก็บน้ำและรังวัดพื้นที่ราชบูรพาท ที่ได้รับความเสียหายทำการศึกษาผลกระทบ สิ่งแวดล้อมให้มีมาตรการป้องกันแก้ไข

ช่วงเวลา	ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น	กระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง	การมีส่วนร่วมของประชาชน
			<p>ปัญหาถ้าความเสียหายเกิดขึ้นกับราชภูมิต้องมีการชดเชยอย่างยุติธรรม</p> <p>5) ต้องมีมาตรการในการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสังคมหลังเขื่อนเก็บกักน้ำ</p>
24 เมษายน พ.ศ. 2543	ชาวบ้านในนามสมัชชานจนชุมนุมที่ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ และในภายหลังไปรวมตัวกับกลุ่มสมัชชานจน ศิบิเวณสันเยื่อ่นปากมูล	<ul style="list-style-type: none"> - เวทีซึ่งจัดและเปิดเผยข้อมูลของทางราชการ ณ ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ - กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ สั่งให้ชะลอการถอนล้าน้ำมูลและแต่งตั้งคณะกรรมการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสังคม การเดินทางสำรวจ แต่การสร้างฝายยังคงดำเนินต่อไป - ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบบัญชีของเบต่องโครงการฝายหัวนา เตี้ยมีน้ำใช้ - กระทรวงมหาดไทยแต่งตั้งคณะกรรมการกลาง เพื่อแก้ไขปัญหาสมัชชานจน 14 กรณี ซึ่งรวมกรณีฝายหัวนา โดยมีนักวิชาการ 10 ท่าน มีมติเห็นว่าควรรับโครงการไว้ก่อน เพื่อให้มีการศึกษาผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งดำเนินการโดยคณะผู้ศึกษาที่ไม่ใช่น่วยงานเจ้าของโครงการ เป็นสถาบันที่เป็นกลาง มีคุณภาพและมีความน่าเชื่อถือ องค์กรพัฒนาเอกชนร่วมเป็นคณะกรรมการกำกับและให้ังบประมาณก่อสร้าง คุณวุฒิในสถาบันการศึกษาท้องถิ่นร่วมเป็นคณะกรรมการและให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ เปิดเผยข้อมูลของโครงการตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.2540 	
25 กรกฎาคม พ.ศ. 2543		มติครม. เห็นชอบให้ร่างบัญชีการถอนน้ำมูลเดิมเพื่อศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสังคมเห็นชอบให้เปิดเผยข้อมูล และให้ตรวจสอบทรัพย์สินของราชภูมิที่คาดว่าจะเสียหายจากโครงการฝายหัวนาร่วมกับราชภูมิ	
11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544	นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เดินทางมาพบกับสมัชชานจน	คำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 50/2544 แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาของสมัชชานจน	คณะกรรมการแก้ไขปัญหาของสมัชชานจนได้เสนอแนวทาง แก้ไขปัญหากรณีฝายหัวนา ดังนี้

ช่วงเวลา	ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น	กระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง	การมีส่วนร่วมของประชาชน
	ชนชั้นชุมชนอยู่หน้าท่าเนียบ รัฐบาล		<p>1) ยุทธิการดำเนินการถอนน้ำมูล เดิมเพื่อศึกษาผลกระทบ สิ่งแวดล้อมและสังคม</p> <p>2) การศึกษาผลกระทบสิ่งแวด ล้อมและสังคมให้คณารัฐมนตรี รับรอง คณะกรรมการตามคำสั่ง กระทรวงวิทยาศาสตร์ที่ 88/2543 และรัฐบาลจะต้อง จัดสรรงบประมาณสนับสนุนใน การศึกษา</p> <p>3) ดำเนินการตรวจสอบทรัพย์ สินของชาวบ้านที่คาดว่าจะได้รับ ผลกระทบจากฝายหัวนา โดยให้ ตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่าง รัฐบาลและสมัชชานคนจน</p>
3 เมษายน พ.ศ. 2544	มีการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหา ฝายหัวนาระหว่างฝ่ายต่างๆ	มีการตั้งคณะกรรมการร่วมหลายชุดใน ด้านต่างๆ ได้แก่คณะกรรมการตรวจสอบ ทรัพย์สิน แต่กรรมการไม่สามารถ ดำเนินการได้ ให้ เพราะมีการโถ่แยก เรื่องการตรวจสอบทรัพย์สินระหว่าง รายชื่อของสมัชชานคนจนและกรมพัฒนา และส่งเสริมพลังงานและการสร้างอาชีวอน ยังคงดำเนินต่อไป โดยอ้างว่าถูกตุกติกา ดำเนินงานจะถูกบริษัทรับเหมาฟ้องร้องค่า ^{เสียหาย} ส่วนการศึกษาผลกระทบ สิ่งแวดล้อมและสังคม ต้องรอรายงาน การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมฉบับเดิม ซึ่งทำการศึกษามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 ให้ เสร็จก่อน	
ตุลาคม พ.ศ. 2545	เปลี่ยนผู้รับผิดชอบโครงการ จากการพัฒนาและส่งเสริม พลังงานเป็นกรมชลประทาน	จังหวัดศรีสะเกษได้แต่งตั้งคณะกรรมการ ตรวจสอบทรัพย์สินระดับจังหวัดและ อำเภอ โดยไม่นำข้อมูลของสมัชชานคนจน มาประกอบการพิจารณา	
พ.ศ. 2546		<p>-การรังวัดที่ดิน และตรวจสอบทรัพย์สิน ดำเนินการในบางพื้นที่แต่ยังไม่เสร็จสม บูรณ์</p> <p>-มีการแต่งตั้งคณะกรรมการศึกษา ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสังคมกรณีฝาย หัวนา โดยมีนายปลดอดประเสริฐ สุรัสวดี ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่ง แวดล้อม เป็นประธาน</p>	

ช่วงเวลา	ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น	กระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง	การมีส่วนร่วมของประชาชน
พ.ศ. 2547			- โครงการสิทธิชุมชนสนับสนุนให้สร้างเครือข่ายองค์กรชาวบ้านในประเด็นสิทธิกับองค์กรประชาชนต่างๆ - งานวิจัยของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากฝ่ายทั้งนาในประเด็นการจัดการน้ำ
พฤษภาคม พ.ศ. 2547	จังหวัดศรีสะเกษมีคำสั่งที่ 2482/2547 แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างฝ่ายทั้งนา	เพื่อให้สอดคล้องกับมติที่ประชุมร่วมกันระหว่างน้ำราชการกับราษฎร และเพื่อให้เป็นไปตามหนังสือสำเนาเชิญการคณะกรรมการนัดที่ ๑ นر 202/10585 ลงวันที่ 14 กรกฎาคม 2532 จำนวนคณะกรรมการ 23 คน ประกอบด้วย ข้าราชการ 11 คน ชาวบ้าน 10 คน และองค์กรพัฒนาเอกชน 2 คน โดยมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษเป็นประธาน	ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบเข้ามา มีส่วนร่วมในฐานะคณะกรรมการ นอกจากนี้ NGOs ที่ทำงานในพื้นที่ยังได้มีฐานะเป็นคณะทำงานและฝ่ายเลขานุการ
28 มกราคม พ.ศ. 2548		- คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินผู้ได้รับผลกระทบได้ประชุมถึงกระบวนการทำงานและการร่วงรักการทำงานทำ EIA/SIA ใหม่ เพื่อทราบผลกระทบที่แท้จริงรวมทั้งการออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อรับผิดชอบการทำ EIA/SIA - การมีด้วนแทนชาวบ้านในการอကง้วด ร่วมกับชลประทาน และต้องการให้ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการส่งแผนที่ให้ชาวบ้านเพื่อทราบ	ชาวบ้านพยายามที่จะเข้าไปมีส่วนในการตรวจสอบทรัพย์สินที่จะเสียหาย และการร่วงให้รู้จัดทำ EIA/SIA
28 มกราคม พ.ศ. 2548		คณะกรรมการได้สรุปความก้าวหน้าการทำ EIA/SIA ฉบับใหม่ว่า: ขณะนี้ หลังจากที่กรมชลประทานได้รับการถ่ายโอนภารกิจจากการพัฒนาและส่งเสริมพัฒางาน ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสังคม จากการก่อสร้างฝ่ายทั้งนาเป็นคำสั่งของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ 16 พ.ค. 2546 โดยนายประพันธ์ ปัญญาชาติรัตน์ คณะกรรมการชุดนี้ยังไม่ได้ดำเนินการอะไรต่อ และยังไม่ได้จ้างสถาบันการศึกษาหรือบริษัทศึกษา	ชาวบ้านพยายามที่จะทราบ ความเคลื่อนไหวของรัฐในการทำ EIA/SIA เป็นอันดับแรก เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อมั่นว่าผลกระทบจะดับน้ำท่วม ความครอบคลุมการสูญเสียที่ดินทำกิน และผลกระทบต้านบ้านอีกด้วย

จากตารางความชัดແย়ংและการมีส่วนร่วมของประชาชนกรณีฝ่ายหัวหน้า แสดงให้เห็นว่าการเรียกร้องของประชาชนได้ส่งผลที่สำคัญในหลายลักษณะ เช่น การออกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 ให้ระงับการถอนนำ้มูลเพื่อศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม และการสำรวจทรัพย์สิน การแต่งตั้งคณะกรรมการชุดใหม่เพื่อศึกษาผลกระทบจากฝ่ายหัวหน้าซึ่งคณะกรรมการประกอบด้วย นักวิชาการอิสระ ตัวแทนจากภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน การแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ ทรัพย์สินระดับจังหวัดและอำเภอ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสังคมที่ได้มี การแต่งตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ขึ้น และจะต้องทำการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นที่รายงานศึกษาผลกระทบฉบับแรกไม่กล่าวถึงหรือมีข้อมูลไม่ชัดเจนเพียงพอ ซึ่งประเด็นสำคัญอยู่ที่องค์ความรู้ท่องถิน ได้แก่ วิถีชีวิต ระบบนิเวศท่องถิน ระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในท้องถินนั้น ยังไม่ได้ดำเนินการศึกษาผลกระทบแต่ประการใด